

מזמור לדוד

חידושים בסוגיות הש"ס | סוגיית מיטה שיחדה למעות - יחוד כלי למוקצה

אופן יחוד והקצאת כלי לאיסור

הנה כלי המיוחד לשימושי איסור ה"ה אסור בטלטול, ודיניו משתנים לפי סוג ההקצאה, ובסוגיא זו נלמד אי"ה מהו הדרך היעוד בכלי שיהא משמש לאיסור, ומהם דיניו אחר שנתיעד לכך.

בשבת (דף מד.) איתא: אמר ר"י אמר רב מיטה שיחדה למעות אסור לטלטלה, מתיב רנב"י וכו' אלא אי איתמר הכי איתמר מיטה שיחדה למעות הניח עליה מעות אסורה לא הניח עליה מעות מותרת וכו'.

ופרש"י (ד"ה הניח) 'הניח עליה מעות אפילו בחול הרי הוקצה לאיסור ואסור לטלטלה ואפי' נסתלקו המעות מבעוד יום' עכ"ל.

מבואר ששקיל וטרי הגמ' מהו האופן המועיל לייחד כלי, שבתחילה סברה הגמ' (בשם ר"י אמר רב) שדי ע"י 'יחוד' בלבד, והוכיחה הגמ' (מהמשנה של נר דף מד.) שלא די ביחוד לבד, אלא כמו שהסיקה שצריך ייחוד ומעשה שימוש בפועל (והיינו 'הזמנה ומעשה')¹.

1. ואמנם י"ג אמר רב הונא אמר רב, ולפי"ז יתכן שיש מח' אמוראים בד"ז. ובתוס' יבמות קח: מבואר דגם לגי' זו אין מחלוקת, אלא מסקנת הגמ' שבאמת ר"י אמרה משמיה דרב.

2. עי"ש שהוכיח כן מדין 'חריות של דקל' אשר שי' הרי"ף שבמחשבה בעלמא לישב עליהם בשבת די להתירם. ואגב שהבאנו דבריו יש לבארם מדוע להתיר יותר קל מאשר לאסור, ויתכן שיש ללמוד מכך כי סתם כלי המשמש ה"ה מותר, ובכדי שייאסר צריך שתהא בו סיבה אמיתית ואלימה לשללו מהיתרו, ויתכן להוציא מכך שכלי שיש בו מחצה שימושי היתר ומחצה איסור ה"ה מותר, ולא די ב'סיבה לאיסור' כדי לאוסרו, אלא צריך שיהא רוב שימושו לאיסור. שוב מצאתי בס"ד כי המ"ב (בס"י שח' ס"ד) כתב דכלי המשמש מחצה לאיסור ומחצה להיתר ה"ה מותר, ומקורו בדברי ה'שלטי גבורים' (מח. מדה"ר אות ב'), וא"כ התאמתו דברינו בזה.

וכאשר התבאר לנו כל זאת, נמצא כי מקום הספק אשר העמדנו למעלה התעצם, דמאחר שישנו שכל כלי עיקרו צריך להיות 'מותר' אא"כ יש בו סיבה להיאסר, יש מקום גדול לחלק בין סיבה והפקעה גדולה מהיתר, ובין הפקעה קטנה מהיתר, ואפשר שכל דברי הגמ' בסוגיא להצריך יחוד ומעשה אמורים רק באשר אנו עוסקים באופן הפקעת הכלי בדרגת הפקעה הגדולה יותר, ושמא בשביל הפקעה קטנה כמו יחוד למלאכת איסור בעלמא סגי ביחוד. ואמנם הדברים נכתבו טרם לימוד הסוגיא דיחוד כלי להיתר.

❧ בעניין שם הכלי לאחר שהתייחד לשימוש איסור ❧

מענתה יש לדון איזה שם איסור חל על הכלי לאחר שכבר חל בו יחוד לאיסור, ומצינו בזה ג' שיטות עיקריות בראשונים ובפוסקים, ונרחיב בהם כעת אי"ה.

♦♦ ש' התוס' - כחצוצרות ♦♦

ב. ואמנם בשם התוס' כתבו הרמב"ן והרשב"א

א. בתוס' (מד. ד"ה מטה) כתבו שאחר שחל במטה היחוד איסור לטלטלה אפי' לצורך גופו ומקומו, שמאחר ויחדה למעות אין עושים בה שום תשמיש אחר מלבד שמירת המעות, וא"כ גדרה כגדר חצוצרות, ואליבא דר' יהודה ה"ה איסורים גם לצורך גופם ומקומם.³

והמבואר מדבריהם שהבינו שדין 'בסיס' אינו אמור רק בכלי שנמצא עליו דבר איסור בזמן בין השמשות, אלא גם בכלי שהתייחד לשמש איסור, שגם בו חל דין בסיס.

ובגדר בסיס זה, יש לחקור אם דין בסיס זה הוא כדין בסיס הידוע בשאר הסוגיות של בסיס, או שהוא גדר בסיס אחר, והרחבנו בעניין יותר בהע'

מבואר מדבריהם שחל במטה שהתייחדה שם כלי של איסור בלא שימושי היתר, שדעת התוס' בכ"מ שאסורה גם לצורך גו"מ, מאחר שאין בה שימושי היתר כמעט (וכעין מוקצה מחמת גופו).

♦♦ בשי' הרמב"ן והרשב"א בשם התוס' - משום בסיס ♦♦⁴

3. ולמדקדק יש מקום לעיין בתוס' דף לו. שדקדקו יותר בגדר החצוצרות, וכתבו שאין בהם מלאכת היתר אלא מעט, וכבר דקדק לשונם הגרע"א בדף מז. דיש בחצוצרות מעט מלאכות של היתר.

ובזה יובן שדעתו של ר' שמעון חלוקה מר' יהודה שמאחר שיש מעט שימושי היתר לא מקצה אדם מדעתו כלי זה, וכמו"כ במיטה המיוחדת יש מעט שימושי היתר ואסורה רק לר"י וכמשי"ת אי"ה לקמן.

4. הנה ביסוד דינא דבסיס לדבר האסור כבר ידוע לדון ולחקור אם עניינו של הבסיס הוא שנעשה טפל לאיסור ומשמשו וזהו תוכן עניינו שמקבל דיני האיסור שהוא משמש, בהיותו משמש ונטפל. או שהוא משום 'הקצאה', שבהנחת חפץ איסור על היתר נעשה התחתון מוקצה מיתר השימושים, שהרי כך הוא רצון הבעלים שיעמוד חפץ זה של היתר לשמש לחפץ של איסור, וחפץ המוקצה לשימוש מסוים ה"ה 'מוקצה' ואסור בטלטול.

ובקצרה נזכיר כי יסוד הדבר לומר שהוא מעניין 'מוקצה' הוא קשה, ואין לנו אלא אותם שכתבו בפירוש כך, משום שר"ש הרי מודה לדינא דבסיס, ומה מיוחד דינא דבסיס אם עניינו משום הקצאה. וכ"מ בדברי רש"י שכתב (ריש מז.) דר"ש מודה לאיסורא דבסיס משום דטפל הוא להאיסור, ונראה א"כ שיש בזה כדי להוכיח שעניינו של הבסיס משום טפילות.

ובשי' הרשב"א יש להוכיח בהדיא שסבר שעניינו של הבסיס הוא משום טפילות ולא משום הקצאה, דהרי הרשב"א סבר (כ"כ בהדיא בביצה ב.) שאפי' דעתו מער"ש לסלק האיסור תוך השבת ג"כ הוי בסיס לדבר האסור (ודלא כתוס'), ואם משום הקצאה הוא, איזה הקצאה קיימת בכה"ג שדעתו שלא יהא מוקצה כל השבת, ויל"ע.

א"כ מבואר ש' הרשב"א ססתם בסיס עניינו טפילות להאיסור שע"ג, ויש מקום גדול לומר דזהו ג"כ עניינו של הבסיס בסוגיין, ונפק"מ מכך שאין עניין היחוד להקצות הכלי מיתר שימושיו, אלא רק לייחד לשימוש זה ולעשותו טפל לזה, וידוקדק לפי"ז היטב לשון הראשונים בשיטה זו שלא דברו כלל שאינו משתמש בכלי לשום דבר אחר שייחדו, אלא שלעולם משתמש בו שימוש זה, ודו"ק.

אמנם יש להוכיח שדין הבסיס בסוגיין אינו כדין הבסיס דעלמא, דהנה הרשב"א בסוגיין כתב (ריש מה.) בפשיטות שהסוגיא דמיטה מתיישבת עם ר"י לבד, והוסיף דיתכן דגם ר"ש מודה לה אי נימא דמיטה אחר היחוד מקבלת שם מוקצה דח"כ. ואי נימא שדין מיטה אסור משום בסיס דעלמא מ"ט חלק עליה ר"ש, הרי מודה ר"ש באיסור בסיס, אע"כ שדין בסיס דסוגיין הוא מיוחד לסוגיא, ועניינו משום הקצאה.

ויש שרצו להטעים את הדבר, ולהוסיף טעם דל"ש בסוגיין עניין בסיס של טפילות, דלאיזה חפץ מסוים של איסור תטפל המיטה והרי דין המיטה 'בסיס' לא רק בשעה שמונחים עליה המעות, אלא דעצם הנחת המעות הוי מעשה יחוד ומענתה אפי' נטלו המעות מע"ג עדיין דין

הפוסקים (ה"ה הפמ"ג בסי' שי' ס"ז, הבית מאיר שם והמג"א והו"ד במשנ"ב והוכרע כמותם).

ואמנם הבית יוסף (בסי' שי' ס"ז) הבין אחרת בביאור שיטה זו, שאין איסור לטלטל לצורך גו"מ, אלא רק מחמה לצל בדומה לכלי שמלאכתו לאיסור. וכך נפסק ג"כ בדברי הרמ"א להלכה (שנקט כשיטת ר"ת) שאין איסור לצוגו"מ.

ובאמת פלא רב, איך הבינו כך מדברי ר"ת שכתבו הראשונים משמיה בפירוש שהאיסור הוא משום מוקצה מחמת 'חסרון כיס', ובמוקצה דח"כ האיסור הוא גם לצוגו"מ (כמפורש בשו"ע סי' שח' ס"א), והוא קשה ביותר וצ"ע.

עוד יש להתפלא על שיטת הגאון רע"א (בדף מז). שהבין מדברי ר"ת אלו שכוונתו לכלי שמלאכתו לאיסור בלא שימושי היתר. וילה"ק כנ"ל איך הוציא פשטות המושג מוקצה מח"כ ופירשו למעין מוקצה מחמת גופו. וכמובן שהדברים צריכים תלמוד כיצד דין פשוט וברור דמוקצה דחסרון כיס אסור גם לצוגו"מ השתנה בסוגיא, וצ"ב.

ומצאתי בכתביו של הרה"ג ר' חנוך נריה שליט"א שעמד לבאר את הדברים, וביאר דודאי אין כוונת כל הפוסקים הנ"ל לשנות דיני מוקצה דחסרון כיס שודאי אסור גם לצוגו"מ ולא נפל בזה נידון כלל.

והנידון שנפל בדעתו של ר"ת הוא אם כוונת ר"ת באמת לומר שדין המיטה המיוחדת הוא ממש

ובאמת שכבר מוכח מדברי הרשב"א שעניינו של הבסיס כאן אינו מצד טפילות להאיסור, רק משום גדר הקצאה, ולכן ר"ש אינו מודה לדין מיטה (כמש"כ לקמן מה.).

♦♦ שי' ר"ת - משום מוקצה דחסרון כיס ♦♦

ג. בדברי התוס' והרא"ש הובאה דרך נוספת עפ"י דרכו של ר"ת (ברא"ש הובא כן בשמו של ר"ת⁵, ובתוס' כתבו דיתכן לומר כן לשיטתו), והיא שמיטה שיחדה למעות ה"ה מוקצית לגמרי שאין עושה בה שום שימוש מלבד החזקת המעות, והוי כמוקצה מחמת חסרון כיס, עכ"ד. גם בד' הרשב"א מצינו שהציע דרך זו (- לכשנרצה להעמיד הסוגיא כר"ש, יעו' בדבריו מה.).

והסיבה לומר שר"ש יודה ג"כ במיטה נראה משום שבאמת מקפיד שלא לעשות שום שימוש במיטה אחר שהתייחדה למעות, ממילא יש לדמות דינה למוקצה דחסרון כיס⁶.

♦♦ ברור בגדר דחסרון כיס ♦♦

ד. נתבאר עפ"י דרכו של ר"ת שגדר מיטה המיוחדת הוא כמוקצה דחסרון כיס, ומצינו נידון רחב בהבנת הדברים, וכאשר יתבאר אי"ה.

בפשוטו היה נראה ששם האיסור הוא מוקצה 'מחמת חסרון כיס' כפשטות דברי ר"ת, והוא המוקצה החמור שאין לו היתר אפי' לצורך גו"מ, וגם שמודה לו ר"ש, וכן מצאנו גם בכמה מגדולי

המיטה מיוחדת כבסיס לאיסור. וע"כ דאין בזה משום טפילות אלא רק דין הקצאה (כך נמסר בשם הגר"א מאירוביץ שליט"א, אמנם בעיקר הסברא יש מקום לדון לכאן).

ומעתה נצטרך לומר דכל בסיס יש מקום לאסור משום שתי סיבות, או משום טפילות או משום הקצאה, ור"י תפס לאסור משום הקצאה דלדידה יש דין הקצאה לאיסור. ולר"ש שאין אלא דין טפילות ול"ל מוקצה, הרי שמודה רק בדין הבסיס הכללי ולא בסוגיין, ודו"ק (ואמרו כי עד"ז מורינו אמר הגר"א מאירוביץ שליט"א).

5. עי"ש דמשום דקשיא ליה לר"ת דהרי רב כר"ש ס"ל, ואיך נפרש מימרא זו דר"י אמר רב אליבא דר' יהודה ולא אליבא דר"ש.

6. ובכדי להבין מה הטעם שאין עושים שום שימוש במיטה אחר שהתייחדה למעות, ראיתי בכתביו הרה"ג ר' חנוך נריה שליט"א שהציע לבאר, שמאחר ובזמנים קדומים היה הכסף שווה ערך ממש, ולא רק מצד הסכמת העולם להחשיבו כשווה ערך, אלא היה עשוי בעצמו כסף או זהב, ממילא יתכן שהיו מקפידים על שמירתו במקום שלא יבוא לידי הפסד הנגרם מחיכוך ושחיקה בחפצים אחרים, ולכן היו מקפידים שלא לעשות במיטה שום שימוש זולת שמירת המעות. וממילא יש בזה מין הקצאה מוחלטת הדומה למוקצה דחסרון כיס.

המיוחדת למעות שאין מייקר המיטה ורק מקפיד שלא יעשו 'בה' ע"ג שום שימוש נוסף, וא"כ אין המיטה עצמה נאסרת מחמת חסרון כיס. אלא רק 'יש לדמות' את ההקצאה מהשימוש בה למוקצה דח"כ שמקצה דעתו ממנה מכל וכל.

ואמנם מה סבר הב"י וסייעתו שאין האיסור לצוגו"מ רק מחמה לצל זהו צ"ב, דמהכ"ת לחדש דין "מוקצה" אשר מקורו ויסודו במוקצה מח"כ, ואינו אסור אלא מחמה לצל, דממ"נ אם אנו למדים אותו ממוקצה מח"כ מנין לחלק בין הדינים, ואם אינו נלמד ממח"כ מהכ"ת לחדש דמודה בו ר"ש, וצ"ע עדיין בחלק זה.⁷

ורק יל"ע באותם פוסקים שסברו ששי' ר"ת לאסור המיטה אפי' לצורך גו"מ, ויל"ע אם חלקו על כל האמור בזה, וסברו שאפי' בכה"ג שאין מקצה החפץ עצמו אלא שימושיו ג"כ נאמר בזה איסור לצוגו"מ, או דס"ל שבדאי אינה אסורה בעצמה משום ממח"כ, ורק שאין סיבה לחלק הדינים מאחר שדומה היא ממש לממח"כ, ויל"ע.

נמצינו למדים מכל האמור, כי ישנם ב' שיטות עיקריות בדברי ר"ת, אם כוונתו להביא ראיה מהקצאה דח"כ, או להשוות ממש ולתת דין מוקצה דח"כ למיטה שנת'חדה שאסורה משום 'חסרון כיס'. ולהצד שר"ת רק הביא ראיה ממוקצה דח"כ, נח' הדיעות אם למעשה הדינים חמורים כמו ח"כ או כמו כלי שמלאכתו לאיסור, ויעו' הערה⁸ נפק"מ נוספת בין השיטות הנ"ל.

כמוקצה דחסרון כיס, או שכוונתו רק לציין מקור מהכ"ת לחדש דין מוקצה גם אליבא דר"ש (דהרי יש בזה רק יחוד), והרי אליבא דר"ש אין מוקצה, ולזה הביא את דוגמת מוקצה דחסרון כיס כדוגמא לכך שכאשר המוקצה הוא בדרגת חסרון כיס הרי ר"ש מודה בו ג"כ. והוא הדין למיטה שיודה בה ר"ש.

ובאמת שכבר בדברי המג"א בעצמו (שהוא אבי מחזיקי השיטה שאסור לצוגו"מ) מוכח שכוונתו רק לדמות למוקצה מח"כ, ולא להשוות ממש, שהרי כתב בתוך הסיבות לחלוק על המתירים דגם בעל ההג"מ כתב ג"כ דדמי ל"גרורות וצימוקים", והנה גרורות וצימוקים הרי בודאי שאינם מוקצה מח"כ, אלא הם מוקצים לגמרי גם לצוגו"מ, אבל אין בהם שמץ של ממח"כ, ועל כרחך שגם המג"א עצמו סבר בשיטה זו שאין הכוונה ממש להשוות למוקצה דח"כ כי אם ללמוד את יסוד העניין שישנו מוקצה שמודה בו ר"ש מחמת חומר ההקצאה שבו, ודו"ק.

ומאחר שהתבאר שיש במיטה יחוד והקצאה מוחלט, יל"ע א"כ מהו באמת הצד שלא להחשיב המיטה כמוקצה דח"כ, וכמו"כ בשי' ר"ת שכן דומה מוקצה זה למוקצה דח"כ, מהו הטעם שלא תיאסר המיטה ממש גם לצורך גו"מ דומיא דח"כ.

אלא שנראה לבאר בזה שכל דין מוקצה דחסרון כיס נאמר בדר"כ כאשר מקצה את החפץ עצמו מחמת יקרות החפץ בעצמו, משא"כ במיטה

7. ואמנם אמר לי הרה"ג ר' חנוך שליט"א כי גם המג"א שחלק על הב"י וסבר שאסור גם לצוגו"מ, לא פליג בדבר זה, דמודה הוא לב"י שאפ" שר ללמוד יסודו ממח"כ, ובכא"פ לחלק בין הדינים משום מה כמבואר במג"א בעצמו בהמשך הסעיף וכמשי"ת לקמן. וע"כ שסיבת המח' של המג"א על הב"י משום פשטות דברי הראשונים, וכמשה"ק המג"א דהרא"ש הרי מדמה לסיכוי זיירי ומזורי שהם אסורים משום ח"כ, וגם דמדברי הראב"ן שמדמה לגרורות וצימוקים וכו', אשר פשטות לשונם מורה כי הדינים שווים ממש למוקצה החמור, ודו"ק.

8. יש לדון בשי' הב"י שס' שמיטה ה"ה ככלי שמלאכתו לאיסור ויל"ע אם לכל דיני כלי שמלאכתו לאיסור, ואין בה שום עניין הקצאה, או שבדאי מודה הוא שיסודה משום הקצאה, ורק לא הקצאה חמורה כמוקצה דח"כ אלא הקצאה בחומר של כלי שמלאכתו לאיסור. ואם באמת כל דיניה שווים לכלי שמלאכתו לאיסור, נמצא לפי"ז כי לפי מה שהכריעו רוב הפוסקים (הובא במשנ"ב ס' שח"ס"ג) שההיתר שנאמר על מי שבא לידו דבר מוקצה שיכול להוליכו למקום שירצה נאמר רק בכלי שמלאכתו לאיסור ולא במוקצה החמור (כרוב פוסקים

ואמנם פשוטם של דברים הוא דבאמת הוי
כמוקצה מחמת חסרון כיס ממש, וכך נראה
מדברי השער הציון (שי' ס"י יט') יעו"ש.

❧ בניהון אם יחוד הוא 'הקצאה' או לא דווקא ❧

ומבואר מדברי המג"א שהיה מקום לאסור הכיס
ההוא לצורך גופו ומקומו. וטעם הדבר שלא נאסר
הכיס גם לצוגו"מ כמו מיטה שיחדה למעות ביאר
שם המג"א (לפי הס"ד שיש לאסור כיס התפור
בבגד) שגם הרא"ש שסבר שמיטה ה"ה אסורה
בדומה לממח"כ, בכאו"פ כאן יודה הרא"ש משום
שהרי חזינו שאינו מקפיד שלא לעשות שימושים
נוספים בכיס.

והרי מבואר בפירוש מדברי המג"א שכיס המיוחד
למעות ואינו מקפיד מלעשות בו שימושים
נוספים, הרי הוא נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור,
ואסור מחמל"צ.

ב. ואמנם יתכן להציע כי כל דברי המג"א האלו
אמורים דווקא במיוחד כיס למעות ואינו מקפיד
שיעשו בו שימושים נוספים ואפי' שימושי היתר,
אבל במיוחד כלי לשימושי איסור ולשימושי
היתר, בזה י"ל שהוא דומה לכלי שמלאכתו
לאיסור המשמש לאיסור ולהיתר בשווה שה"ה
מותר בטלטול כמבואר במשנ"ב (סי' שח' ס"ד).

א. ועפ"י המבואר עד עתה היה נראה לכאו' כי לא
שמענו בסוגיא זו אלא דיני 'הקצאה' אבל דיני
יחוד לא שמענו עדיין. והיינו שלא שמענו שמועיל
היחוד במקום שהכלי משמש לשימושים נוספים
עדיין, אלא במקום שהוא מוקצה לשימוש זה.
ומשום, שלשיטת כל הראשונים סוף דבר שם
הכלי הוא "מוקצה" מאיזה טעם שיהא, וא"כ
לא נמצא מכאן מקור לדין יחוד לשימוש איסור
כאשר משתתפים עמו שימושים נוספים.⁹

והנה ברמ"א (סי' שי' ס"ז בחלק הב') כתב שכיס
התפור בבגד (וע"כ ב'מזומן למעות' עסקי') והסיר
המעות בער"ש מותר ללבוש הבגד בשבת משום
שהוא טפל לבגד.

ובמג"א (ס"ק ו') הקשה עליו מדוע הוצרך לטעם
זה דטפילות לשאר הבגד, תפו"ל שאפשר ללבוש
הבגד בלא ה"ה משום שהלבישה הרי היא 'צורך
גופו' ומותר בכלי שמלאכתו לאיסור, ותירץ,
שהרמ"א רצה להתיר בזה גם יציאה לרה"ר, ולכן
כתב שמותר ללבוש הבגד משום שהכיס טפל
לבגד, ע"ש.

ודלא כמג"א), א"כ נמצא נפק"מ גם לעניין זה. ורק דלעניין הלכה, מאחר שהב"י בשו"ע כלל לא נקט כסוגיא זו, דס"ל שאינה להלכה (כשי'
הרי"ף והרמב"ם) ממילא אין נפק"מ מזה ורק לחדד השיטות.

9. והמקום שיש לדון בו בדברי הראשונים בסוגיא הוא בשי' הרשב"א שחילק בין נר חרס לנר מתכת, שבנר חרס דווקא מועיל יחוד ולא בנר
מתכת. ומריהטת לשונו היה נראה שהחילוק ביניהם הוא מצד שחרס אחר שהתייחד לשימוש הדלקה הרי אין עושים בו יותר שימושים
אחרים, ממילא הוא מיוחד רק להדלקה. משא"כ מתכת שהתייחד להדלקה שעושים בו שימושים נוספים ולא רק שימוש זה, כך היה
נראה לפו"ר מלשונו. ולפי"ז מצינו מקור שצריך הכלי להיות מיוחד לשימוש מסוים ולא לשימושים נוספים, ורק אז קיים יחוד.
אמנם יש מהחכמים שליט"א שלמדו את דבריו באופ"א, דכוונתו לחלק ביניהם שבחרס אין משנים הכלי לשאר דברים, משא"כ בשל
מתכת שפעמים משנים השימוש שבו לשאר דברים, וממילא אין היחוד להדלקה גרידא, אלא פעמים משתמשים שימושים נוספים
הסותרים הדלקה. וא"כ יל"ע בדבריו.

והרה"ג ר' חנוך שליט"א תפס בכוונת הראשונים שבע"י שהשימוש באמת יהיה תכוף ותדיר, וממילא אם משתמשים בכלי לשימושים
אחרים ממילא אינו עומד תדיר לשימוש זה, ויעו' בלשון הרשב"א.

ואם כנים הדברים נמצא כי נרתיק של טלית ותפילין, הרי הוא מיוחד לשימוש הטו"ת שניהם בשווה, ואם כדברינו נמצא שמאחר ואין הנרתיק מיוחד לתפילין דווקא אינו מוקצה בשבת ומותר בטלטול לכתחילה מחל"צ.

אמנם יל"ע ע"ז (מהערת הרה"ג ר' חנוך שליט"א) שיתכן שמאחר והתפילין חשובים טפי ה"ה מיוחד לאיסור טפי, וצ"ע.

❧ אם הסוגיא כדעת ר"י או ר"ש והכרעת ההלכה בזה ❧

♦♦ בירור לש' הראשונים השונות ♦♦

ישנה מח' יסודית בין ר"י לר"ש אם מוקצה אסור או לא, ר"י אסר מוקצה ור"ש התיר מוקצה (יסוד המח' לפו"ר הוא בדבר הראוי מעט לשימושי היתר, ורק רגילות העולם שלא להשתמש בו להיתר, אם הוי מוקצה מחמת הרגילות הפשוטה או דמה שהוא 'ראוי לשימוש' אין אדם מקצהו מדעתו¹⁰) וקי"ל להלכה כשי' ר"ש שאין מוקצה אלא מעט דברים.

ודנו הראשונים אם איסור טלטול מיטה שיחדה הוא גם אליבא דר' שמעון דל"ל מוקצה, או רק אליבא דר' יהודה, ונפק"מ אם קי"ל כסוגיא זו.

ובאמת שכבר נתבאר לעיל הרחבה ביסוד שם האיסור דמיטה, והדברים שייכים מאוד גם לכאן, דהרי מודה ר"ש לכמה מיני מוקצה, ונבאר אי"ה.

הנה שי' התוס' ששם המיטה הוא 'כלי שמלאכתו לאיסור בלא שימושי היתר' (כעין 'חצוצרות'), ולשיטתם ר"ש שחלק על סוג מוקצה זה (משום שיש מעט שימושי היתר בחצוצרות וכמו"כ במיטה), בודאי שאין הסוגיא כשיטתו.

ולאותה שיטה בראשונים שדין המטה שהתייחדה, כדין בסיס לדבר האסור מאחר שנקבעה לשמש האיסור, ובהכרח שאין עניינו של בסיס זה עניין 'טפילות' אלא עניין הקצאה וכמשנ"ת, והרי ר"ש חלק על הקצאה, וממילא אין הסוגיא לדידיה (ובדרך זו נקט הרשב"א דף מה.).

ואמנם לאותם ראשונים (ר"ת ותוס' לדרכו) שסבר שהאיסור במיטה הוא משום הקצאה מוחלטת כדין מוקצה דחסרון כיס, א"כ הסוגיא מתיישבת עם ר"ש ג"כ, מאחר שמודה ר"ש במוקצה מח"כ.

❧ הכרעת ההלכה ❧

♦♦ הכרעות הראשונים ♦♦

א. כבר התבאר שנח' דעות הראשונים אם הסוגיא כר"ש ולהלכה או כר"י ולא להלכה, ונרד עתה אי"ה לבירור השיטות, ואי"ה נזכה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.

שי' הרי"ף שאין לחלק בדין המיטה בין ייחד ללא ייחד, רק שיכולה להיאסר מדין 'בסיס' אם

יש עליה מעות בשבת או בביהש"מ. וכ"ה שי' הרמב"ם (עי' פכ"ה ה"י), עי"ש.

ואמנם שי' ר"ת כמשנ"ת, שהסוגיא מתיישבת עם ר"ש, משום שדין המיטה הוא ח"כ שמקפיד עליה ומייחד לה מקום. והובאה שי' בטור.

♦♦ דברי הפוסקים ♦♦

10. הנה פלוג' ר"י ור"ש היא רחבה ביותר, ונתבאר כאן רק בקצרה ממש, ותפסנו כעת דעתו של רש"י ביצה ב. והביאור הרווח ביסוד המח'.

ב. השו"ע (בסי' ש"י ס"ז) נקט כשעת הרי"ף והרמב"ם שהסוגיא אינה להלכה, ולדבריו מיטה שיחדה למעות אינה אסורה כשאין עליה מעות בשבת או בביהש"מ.

ואמנם הרמ"א שם כתב וז"ל: ויש אוסרים בייחד לכך והניח בהם אע"פ שסילקן מבעו"י ולכן אסור לטלטל כיס של מעות אע"פ שהוציא המעות ממנו מבעו"י אא"כ עשה בו מעשה וכו' וכן נוהגין. מיהו לצורך גופו או לצורך מקומו מותר עכ"ל.

נמצא מח' בהכרעת ההלכה, שלשי' השו"ע מותר לטלטל מיטה זו, ולשי' הרמ"א אסור. אך לשי' הרמ"א דין המיטה הוא כדין כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר

ואמנם במג"א תמה ע"ז, דהרי אם באנו לאסור המיטה משום מוקצה דח"כ הרי אסורה גם לצורך גו"מ (כמבואר בשו"ע סי' שח' ס"א). ונקט המג"א שהמיטה אסורה גם לצוגו"מ לשיטה זו (אשר כבר הכריע הרמ"א בעצמו וסיים 'וכן נוהגין').

ג. והנה עד עתה בא הנידון אם רב שאסר מיטה דיבר גם לר"ש או לא, ואמנם יל"ד עוד דגם אם רב לא דיבר אליבא דר' שמעון והאיסור החמור משום איזה מין מוקצה אינו לר"ש, יל"ד אם לר"ש אין היחוד מועיל מאומה ומותר לטלטלה גם מחמה לצל, או דגם ר"ש יאסור מחל"צ.

ובדברי הב"י (כאשר נפסק ג"כ בשו"ע) מבואר דלר"ש המיטה מותרת בטלטול לכל צורך. וע"כ משום דס"ל דפליג ר"ש על עניין הקצאה ול"ל בשום גווני.

ואמנם המג"א (שם) יצא לחלוק על הב"י בפשט דברי הראשונים, וסבר שכל נידון הראשונים היה כאמור אם רב דיבר גם לר"ש או לא, ונקט המג"א דמ"מ מודה ר"ש לכו"ע אם יחדה דאסורה עכ"פ מדין כלי שמלאכתו לאיסור, שאסור עכ"פ לצוגו"מ (ויעו' הע' שהוכחנו כן מדברי התוס' ¹¹).

וביאור דברי המג"א נראה ברור, כי כל הסוגיא דנה לפי כל הראשונים שנתבארו ביחוד שיסודו הקצאה, ובזה דנו אם ר"ש מודה להאי הקצאה או לא. אבל בכלל הקצאה יש ג"כ יחוד, שעניינו שהכלי ישמש מעתה תמיד לדבר זה ורק שאינו בודל מכלי זה לשאר שימושים, ובזה אין סיבה לכאו' שר"ש יחלוק ¹².

♦♦ אליבא דהלכתא ♦♦

ד. נמצא א"כ בהכרעת ההלכה שלשי' השו"ע שאין איסור המיטה שיחדה, שהסוגיא כר"י ולא כר"ש, ואנן קי"ל כר"ש, ואליבא דר"ש אין דין יחוד בכלל.

ולמג"א ישנם ב' סיבות לאסור, גם משום יחוד שע"ז נאסר הכלי כדין כלי שמלאכתו לאיסור מחל"צ. וסיבה נוספת לאסור, משום דס"ל כר"ת

11. התוס' בריש דף מה. כתבו בתחיל"ד שאין הסוגיא מתיישבת עם ר"ש, משום דר"י אמר רב אסר המיטה משום דינא דחצוצרות, ואילו ר"ש פליג על חצוצרות, ע"כ.

ונחזי אן, הרי ר"ש דפליג על חצוצרות פליג רק בהא דלא מקצה אדם מדעתו חצוצרות לגמרי מכל שימוש מאחר שיש בהם מעט אפשרות לשימושי היתר, אבל מודה הוא דמ"מ כלי שמלאכתו לאיסור מיהא הוי, וא"כ מבואר מדבריהם דר"ש מודה דמיטה שיחדה דינה כדין חצוצרות, ורק שמאחר דפליג על חצוצרות שאין בהם הקצאה מוחלטת, פליג נמי במיטה, אבל מכלי שמלאכתו לאיסור עכ"פ לא נפיק, ודו"ק. ואמנם מדברי הפנ"י בריש הסוגיא (מד. על תוד"ה מיטה) נראה שהבין בדברי התוס' שאין כוונתם לדמות מיטה ממש לחצוצרות, אלא רק להביא ראיה לכך שגם 'כלי' גמור יכול להיאסר אפי' לצוגו"מ אבל אינו דומה ממש לחצוצרות. ולדרכו יל"ע אם ראיה זו נכונה, דמעתה יתכן שלר"ש אין יחוד כלל דמעולם לא דימו דין המיטה לדין חצוצרות שישאר בה עכ"פ דינא דחצוצרות, ויל"ע.

12. ובאמת יל"ד לשי' הב"י שחלק ע"ז, אם ר"ש חלק על כל יחוד דעלמא, ובמיוחד סודר לתפילין וכל שאר יחודי כלים לעולם ר"ש יחלוק, וצ"ע.

שדין המיטה מוקצה דח"כ, וממילא אסורה גם לצוגו"מ.

🌸 השלמת הסוגיא – אם יש שאין מועיל בהם יחוד 🌸

מצינו מח' ראשונים האם כל כלי מועיל בו יחוד, או שיש שאין מועיל בהם. דהנה בדברי התוס' מצינו חילוק בין נר חרס לנר מתכת, שנר חרס ה"ה מיוחד מעצם יצירתו, שהרי לכך הוא עומד ובודאי לא יעשו בו שימושים נוספים מאחר שמיד בשימוש הדלקה הראשון נמאס. ונראה שכל החילוק בין נר חרס למתכת הוא אם יצירתו

יחודו או שצריך יחוד נוסף. אבל בודאי שאם ייחד נר מתכת ודאי ייאסר גם הוא.

אמנם בדברי הרשב"א מצינו מפורש שכתב דנר של מתכת לא יועיל בו אפי' אם ייחדו בפירוש, משום שדווקא כלי שלעולם משתמשים בו לשימוש זה הוי יחוד, אבל כלי אשר משתמשים בו לשימושים נוספים אחרי היחוד כמו נר מתכת, בזה לא יועיל היחוד, עכ"ד¹³. ויל"ע ביסוד המח'.

🌸 אליבא דהלכתא – נידונים מעשיים 🌸

כלל הנידונים הבאים עוסקים באופנים שבעת לא נמצא המוקצה בפנים החפץ או שנמצא שלא מרצון הבעלים מער"ש ביהש"מ, שאם נמצא כעת המוקצה מרצון הבעלים, א"כ יש לברר דינו בסוגיא העוסקת בעניין "בסיס לדבר האסור" ואין כאן מקומו.

♦♦ ארנק כסף ♦♦

בדין ארנק, נראה שדינו תלוי, שאם משתמש בו רק להחזקת המעות ומקפיד שלא לעשות בו שימוש נוסף, הרי דינו כדין מוקצה מחמת חסרון כיס.

אבל אם אינו מקפיד מלהניח בו עוד חפצים א"כ אינו מוקצה א"כ דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר רק לצורך גופו ומקומו.

♦♦ נרתיק של טו"ת ♦♦

נראה כי דינו של נרתיק זה הוא שאינו מיוחד לשימוש האסור אלא לשימוש האסור והמותר, שהרי הנרתיק נועד להחזיק בתוכו גם את הטלית. אמנם הנרתיק הקטן המיועד להחזיק רק את התפילין לכאן' ה"ה מיועד להחזיק איסור. ואם מקפיד שלא לעשות בו שימושים נוספים מחמת קדושת התפילין יל"ע (ועי' הערה¹⁴).

אודה מאוד לכל המסייעים בהוצאת גליון זה, ובראשם להרה"ג ר' חנוך נריה שליט"א שטרח ועבר על רוב הדברים והאיר והעיר על הדברים, ובעזרתו בו הדברים לחידוד ובירור, וכן לידידי החברותא הר"ר י. ד. הידלסהיימר הי"ו

13. ועיין בדבריו, שיש לדקדק היטב לשונו אם עיקר דבריו אמורים בכלי שמשתמשים בו שימושים נוספים, או על יחוד למטרת שימוש אשר פעמים ישתמשו בכלי אחר לשימוש זה מחמת שיש כלי אחר המשמש יותר לשימוש זה, ונפק"מ טובא לדינא.

14. לכאן' היה נראה כי אינו מקפיד מלהשתמש בו אלא שימושי חול, אבל שימושי קודש אינו מקפיד וא"כ אינו מקצה את הנרתיק לשימוש התפילין בלבד, אלא לכל שימוש של קודש.

ומאידך גיסא י"ל שמאחר ולא מזדמן לו כמעט עוד תשמישי קדושה בדרגת קדושה של תפילין (כמזוזות וכדו') אפשר שהנרתיק מיוחד לכלי של איסור דמסתמא לא עתיד להשתמש בו שימושים נוספים, וצ"ע.

